

ВЕЛИКИЙ РОМАН

Югіт Германн

**НІЧОГО,
КРІМ
ПРИВИДІВ**

Харків
«ФОЛІО»
2024

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Для Франца

Wouldn't it be nice
If we could live here
make this kind of place
where we belong

*The Beach Boys*¹

Рут (Подруги)

Рут сказала: «Пообіцяй мені, що у вас із ним ніколи нічого не буде». Я пригадую, як вона при цьому виглядала. Сиділа на стільці біля вікна, підбгавши під себе голі ноги, була щойно з душу, з іще мокрим волоссям, у самій білизні, голова обмотана рушником, пригадую її відкрите обличчя, правильні риси. Вона подивилася на мене зацікавлено, у погляді було більше іронії, ніж застереження. Вона запитала: «Обіцяєш?» Я подивилася у вікно за її спиною, на будівлю із підземними гаражами на протилежному боці вулиці. Йшов дощ, і надворі уже стемніло, реклама гаражів світилася приємним синім неоном, я сказала: «Послухай, чому я повинна тобі це обіцяти, ясна річ, у мене з ним ніколи нічого не буде». Рут відказала: «Знаю. Але все одно, пообіцяй», і я сказала: «Обіцяю», а потім знову подивилася на неї. Їй не варто було цього говорити.

¹ Чи не було б чудово,
якби ми тут лишились,
створивши собі місце,
яке підходить нам.

З пісні групи «Біч Бойз».

Я знаю Рут все своє життя.

Вони з Раулем знайомі два чи три тижні. Він приїхав на гастролі до театру, де в неї дворічний контракт. Він незабаром поїде, можливо, тому вона так поспішає. Рут подзвонила до мене в Берлін, ми жили раніше разом, доки їй не довелося переїхати на нове місце роботи, ми не вміли давати собі раду з розлукою, вона дзвонила мені майже кожного вечора. Мені бракувало її. Я сиділа на кухні, яка тепер була порожньою, тут стояв лише стіл і один стілець, я дивилася у стіну, поки розмовляла з нею по телефону, на стіні висіла невеличка записка, яку вона приліпила ще колись давно: «tonight, tonight it's gonna be the night, the night»¹. Я постійно збиралася зірвати цю записку, але так і не зробила цього. Коли вона подзвонила мені в черговий раз, то насамперед, без жодного вступу, повідомила: «Я закохалася». А потім розповіла про Рауля, й її голос був таким щасливим, що мені довелося встати і пройти з телефоном у руках через помешкання. Я почала непокоїтися від цієї розмови, навіть злегка нервуватися. Мене ніколи не цікавили її чоловіки, а її — мої. Вона казала: «Він такий високий», а потім говорила те, що завжди кажуть у таких випадках, але було у її словах і нове, таке, чого вона не розповідала про інші свої закоханості, пережиті у більш ранньому віці, хоча навряд чи це її почуття відрізнялося від усіх попередніх. Вони ходили колами одне попри одного протягом тижня й обмінювалися поглядами, шукали можливості опинитися поряд і врешті вперше поцілувалися. Це трапилося вночі, після якоїсь вечірки, вони були напідпитку і стояли посеред проходу в торговому пасажі невеликого містечка, а потім цілувалися за кулісами під час перерви між актами п'єси і в барі, після того, як їхні колеги ішли геть, а кельнерка починала виставляти стільці на столи. «У нього такі м'які долоні, — розповідала Рут. — А голова поголена налісо, часом він

¹ Сьогодні, сьогодні буде ніч, буде ніч (англ.).

носить окуляри, і це виглядає трохи дивно, ця металева деталь, невеличка і погнута, не пасує до його обличчя». Вона казала: «Взагалі-то він більше у твоєму стилі, абсолютно у твоєму, ти просто втратила б голову, якби побачила його». Я запитала: «Що ти маєш на увазі під “моїм стилем”?» І Рут замовкла, потім захихотіла і врешті промовила: «Не знаю, як сказати, можливо, його тіло виглядає трохи асоціально. Він красиво говорить: “Колір твоїх очей, як трава, яка хилиться від вітру, повертаючи стебла білим боком”». Вона захоплено цитувала його, казала, що він трохи марнославний, і підсміювалася із цього, називала його трохи дитинним у деяких рисах, розповідала, що він грає Калібана у «Бурі» і публіка щовечора шаленіє на виставах. Він народився у Мюнхені, його батько давно помер, Рауль студіював філософію, а влітку збирається до Ірландії, спатиме в автомобілі і спробує писати, сидючи на скелях і спостерігаючи за морем перед собою. Рауль. Рут вимовляє *Рауль*.

Коли я приїхала до неї — це не мало нічого спільного з її закоханістю, я приїхала б у будь-якому випадку, — вона зустріла мене на вокзалі, й я побачила її раніше, ніж вона мене. Рут пройшла вздовж перону, шукаючи мене очима, вона була у довгій синій сукні, волосся підібране догори, її обличчя світилося, напружене тіло, стрімка хода, манера тримати голову і погляд, що намагався відшукати когось, — усе це виражало очікування, які аж ніяк не могли б стосуватися мене, ніколи б не могли. Вона не побачила мене, я просто підійшла впритул і стала перед нею. Вона злякано відсахнулася, а потім кинулася мені на шию, цілувала і повторювала: «Моя люба» — її нові парфуми пахли сандалом і цитриною. Я відірвала її долоні від себе і стиснула, подивилася на її обличчя, її посмішка була мені дуже рідною.

Рут винаймала крихітне помешкання у центрі міста, трохи схоже на американський «апартамент», — кімната із кухонною

нішею, лазничка. Великі вікна не мали штор, тільки у лазничці можна було захиститися від поглядів водіїв, які, залишивши свої автомобілі у будівлі підземних гаражів навпроти, зупинялися на кілька хвилин, втупившись поперед себе із відсутнім виразом обличчя. Кімнатка була зовсім невеличка, ліжко, вішаки з одягом, стіл, два стільці, музичний центр. На карнизі над вікном фото з краєвидом за вікном нашого помешкання у Берліні, цю світліну я подарувала їй на прощання. На столі срібна попільничка з Марокко, моя паспортна фотографія, підіпхана під раму дзеркала у лазничці. Пригадую один із моментів, коли я опинилася у помешканні сама, — Рут була в театрі, на закупах чи з Раулем, — а я сиділа на кріслі біля вікна, на кріслі Рут, курила і виставляла себе під погляди людей, що виходили із підземних гаражів; світилася неонova реклама, кімната здавалася чужою, сходова клітка за вхідними дверима темною і тихою.

Рут виглядає зовсім не так, як я. Усе в ній — це моя протилежність, те, що у ній округле, м'яке і велике, у мені — сухувате, кістляве і маленьке, моє волосся коротке і темне, її — дуже довге і світле, воно шелестить, закручене в локони, її обличчя таке вродливе, дуже просте, але усе в ньому пропорційне, її очі, її ніс, її рот заокруглено правильної форми. Коли я вперше побачила її, вона була у велетенських окулярах від сонця, і ще до того, як вона їх зняла, я знала, що її очі будуть зеленими.

Я планувала залишитися на три дні, потім їхати до Парижа, а звідти назад до Берліна. Тоді я часто їздила до інших міст, залишалась там на тиждень, який минав поволі, я блукала, бо не вмiла орієнтуватися, а потім від'їздила. Ще на пероні Рут попросила: «Залишся на довше, можеш?» Маленьке місто, у якому легко було знайти все необхідне, відразу за вокзалом пішохідна зона, театр на ринковій площі, з кожного місця завжди видно шпиль церкви, що височіє

над дахами. Рут несла мою валізу, стурбовано спостерігала за мною, побоюючись, що я реагуватиму цинічно, зверхньо оглядатиму пішохідну зону, магазинчик із солодощами і кавою «Чібо», пасаж із крамницями, готель на ринку, місто, в якому вона тепер живе і в якому має провести два роки. Я засміялася, бо зовсім не збиралася бути цинічною, я заздрила їй, хоча і не могла б пояснити чому, мабуть, за те, що у неї були ці два роки у маленькому містечку. Ми зайшли до італійської кав'ярні, замовили полуничне морозиво з вершками, каву і воду, я запалила сигарету і підставила обличчя сонцю пізньої осені. Я подумала: «У маленькому містечку мені б жилося безтурботно». Кельнер приніс карафку із кавою, морозиво, склянки, захоплено подивився на Рут, але вона не помітила цього, на мене кельнер не звернув уваги. Рут була неспокійна, не доїла морозива, замовила ще одну каву, постійно озиралася на пішохідну зону, крадькома і похапцем зиркала понад головами людей, шукаючи когось очима, а потім знову зосереджувала погляд на моєму обличчі, щоб за мить відвести його назад, на вулицю. Вона засміялася і сказала: «Погано, погано, ой як усе погано», але при цьому зовсім не виглядала нещасною. Вона попросила: «Ти мусиш чесно мені розповісти, що думаєш про нього, добре? Тільки чесно». Я застерегла: «Рут», але вона наполягала: «Це для мене важливо». Минулого тижня у них почалися перші проблеми, вони навіть посварилися, це було лише безглузде непорозуміння, і зараз уже все налагодилося, але існувала якась колишня дружина у Мюнхені, з якою Рауль вів довгі телефонні розмови у присутності Рут, час від часу він зникав, не приходив на зустрічі або ж запізнювався, інколи бував мовчазним, у поганому настрої, який швидко змінювався ейфорією, нетерплячістю, засліпленням вродю Рут. Вона не знає, чого він очікує від неї, тому неохоче припускає: «Можливо, він просто збирається переспати зі мною». На момент, коли я приїхала до неї, він ще з нею не переспав. Але

ходили різні чутки, хтось сказав Рут, що у нього не найкраща репутація, і хоча Рут ніколи не звертала на такі речі уваги, тут раптом занепокоїлася: «Розумієш, я б не хотіла виявитися черговим трофеєм». При цьому вона подивилася на мене так по-дитячому беззахисно, що я майже засоромилася — за себе, за Рауля, за увесь світ. Я сказала: «Рут, дурненька, ти не можеш бути трофеєм, тебе неможливо зрадити і неможливо полювати на тебе, я це точно знаю». Я справді так думала, і на якусь мить Рут втішилася і відчула себе певніше. Вона взяла мене за руку і спитала: «А ти? Як у тебе справи?». Я уникнула відповіді, як робила завжди, і вона дозволила мені уникнути відповіді, як робила завжди, а потім ми сиділи поряд, відчуваючи спорідненість душ і розмореність післяобіднього світла. Близько сьомої Рут мала йти до театру, й я відпровадила її.

Рут спить. Коли ми винаймали разом перше помешкання, багато років тому, п'ять чи навіть десять, — то спали в одному ліжку. Ми часто лягали в той самий час, лежали обличчям до обличчя, очі Рут блищали у темряві, вона шепотіла уривчасті фрази, тихенько наспівувала, й я засинала. Із чоловіками мені ніколи не вдавалося так засинати, не знаю, чи Рут вдавалося. Її сон був міцним і глибоким, важким і нерухомим, вона завжди лежала на спині, довге волосся розкидане довкола тіла, обличчя розслаблене, схоже на картину. Дихала спокійно і повільно, я завжди прокидалася раніше і лежала, сперши голову на руку, спостерігаючи за нею. Я пригадую, як під час однієї з наших нечисленних сварок я погрожувала їй обрізати волосся уві сні, тепер мені не віриться, що я могла сказати таке, але я знаю, що це правда. У Рут був жахливий велетенський бляшаний будильник, єдиний, від оглушливого звуку якого вона могла прокинутися. Будильник стояв на її боці ліжка, і хоча я завжди прокидалася раніше за неї, не будила її, а чекала, аж поки вона прокинеться від цього

божевільного дзеленчання. Вона виринала зі сну з видимою втомою на обличчі, розплющувала очі, вимикала будильник і відразу ж навпомацки шукала свої сигарети, які звечора завжди клала біля ліжка. Запалювала сигарету, відкидалася назад на подушки, курила, зітхала і в якийсь момент була готова до того, щоб сказати: «Доброго ранку». Згодом вона перестала курити вранці, дозрівши до цього в інших помешканнях, в інших ліжках. Можливо, через те, що ми більше не прокидалися разом.

Рут грала Еліанту в комедії Мольєра «Мізантроп». Під час навчання в театральному інституті я бачила її і в багатьох інших інсценізаціях, наприклад у ролі вікінга з драми Ібсена «Войовники в Гельголанді». Її невеличка постать була закутана у ведмежі хутра, а волосся довкола голови схоже на хмарку, її винесли на сцену на схрещених мечач, і вона протягом двох годин несамовито викрикувала свої монологи. У ролі Леді Макбет вона висіла на шовкових нитках догори ногами на тлі білої стіни і ковзала руками в повітрі, імітуючи рухи риб. Але найменш схожою на себе вона здавалася мені у ролі Марідль з п'єси Вернера Шваба «Президентші», у сірому робочому халаті, скручена калачиком під столом. Рут була хорошою акторкою, вміла смішити, втримувати увагу глядача, вона була дуже технічною, але для мене завжди залишалася Рут, я впізнавала її, обличчя, голос, поставу. Можливо, я саме цього і прагнула — впізнавати її знову і знову — Рут, яка одягається вранці, повільна, ретельна, вбирає на себе спершу щось одне, далі інше і дивиться у дзеркало особливим, призначеним лише для дзеркала, поглядом, завжди трохи збоку. Рут, яка п'є каву, тримаючи горнятко обома руками і не відставляє, поки не вип'є усього. Рут, яка курить, фарбує вії, сміється у телефонну слухавку під час розмови, схиливши голову набік. Для одного з екзаменів, де потрібно було відтворити чийсь портрет, вона хотіла зіграти мене, і три дні ходила за мною із пильним виразом обличчя,

наслідувала мої рухи, аж поки я не стала як вкопана у кутку кімнати і не почала кричати, щоб вона припинила. В результаті вона зіграла свою матір з такою точністю і ретельністю, що мені стало страшно. Інсценізація «Мізантропа» у цьому театрі була простою і близькою до тексту, дуже далекою від хаосу та імprovізації студентських інсценізацій. Спершу це здалося мені нудним, а потім раптом сподобалося, можливо, я просто вперше побачила Рут на сцені ніби здалеку, звільненою від претензійного висіння на сталевих конструкціях. Вона була вбрана у щось схоже на дитячий білий матроський костюм, із волоссям, заплетеним у косу, випромінювала ясність, спокій та врівноваженість, тільки її голос, як для Еліанти, здається, занадто сильно тремтів і зривався, так ніби вона стримувалася, її голос звучав зовсім не так, як завжди.

*Хто любить — інших той додержує шляхів:
Своє обрання він усе б лише хвалив,
Бо серцю, що горить неутоленим палом,
Істота обрана здається ідеалом,
Чарує й вадами найгіршими вона —
І прибираються їм красні імена¹.*

Мене одночасно охопило розчарування і полегшення від того, що я не мушу дивитися на неї у ролі Селімени, нерозважливої, вразливої, закоханої. Публіка довго аплодувала після кожного акту, у маленькому містечку я і не сподівалася нічого іншого. Рут посміхалася і низько вклонялася. У неї з'явилася нова звичка швидко бігти зі сцени, тікати, як дитина, раніше вона зникала за кулісами поволі, ніби всупереч власному бажанню. Я залишалася в залі, поки не вийшов останній глядач. Працівники сцени почали розбирати декорації, світло вимкнули, на підлозі курилася пилюка. Колись давно я заздрила Рут за її талант, її професію, оплес-

¹ Мольєр. «Мізантроп». Переклад Максима Рильського.

ки, можливість стати знаменитою, але з часом ця заздрість зникла від усвідомлення, що я аж ніяк не могла б мати нічого спільного з театром, бо зовсім не схильна до цього. Я сиділа у першому ряду, схилившись вперед, і намагалася зрозуміти Рут, збагнути, що вона робить, як працює, що відчуває. Але я так і не змогла нічого збагнути, встала і пішла до театрального бару, вистава Рауля на експериментальній сцені мала завершитися близько одинадцятої, Рут попросила мене зачекати його разом із нею.

Коли вона перебралася з Берліна до маленького містечка і вибиралася з нашого спільного помешкання, я не знайшла у собі сил навіть допомогти їй носити ящики з речами до машини. Уся її родина приїхала, аби допомогти під час переїзду, її мати, обидві сестри, брат і його дружина. Ми поснідали всі разом, був січень, і у вікна безжально вливалось яскраве зимове світло, я спробувала розтягнути сніданок якомога довше, але рано чи пізно він все одно завершився, усі встали і почали пакувати речі Рут. Я залишилася сидіти на своєму місці, ніби закам'яніла за столом із рештками сніданку, вхопившись за поручні крісла, не здатна поворухнутися, не здатна встати з місця. Родичі Рут збирали все довкола мене, пересували по кімнаті комоди, стільці, коробки, зносили валізи і ящики з речами Рут, її ліжко, полиці з книжками, кухонну шафку, письмовий стіл, усе її майно виносилося сходами з третього поверху, вони давали мені зрозуміти, що вважають мою поведінку жахливою і неввічливою, але я нічого не могла із собою зробити. Я сиділа нерухомо і мовчки, двері квартири були відчинені навстіж, холодне повітря вдиралося досередини, час від часу Рут зупинялася біля мене і клала свою брудну руку мені на щоку, а потім знову ішла геть. Коли все було спаковане, сестра Рут поскидала в останню порожню коробку посуд, що залишився на столі після сніданку, винесли і стіл, на підлозі залишилися яечні шкаралупки, банка з повидлом, горнятко з-під кави. Я встала. Ро-

дина Рут зникла на сходах, брат Рут посигналив із вантажівки внизу, біля порога. Рут вдягнула пальто, ми стояли одна проти одної у порожньому коридорі, потім обійнялися. Вона сказала: «Незабаром побачимось». Хоча, можливо, що це я сказала. Потім вона вийшла, я замкнула за нею двері і постояла, поки остаточно не впевнилася, що вони поїхали. Я довго не знала, що робити з кімнатою Рут. Вона була порожньою місяць, два, три, а потім я почала дивитися там старі кіноплівки, сиділа на стільці, проєктор гудів десь іззаду, а на білій стіні по піщаній дюні бігала дитина, колишня я. У травні чи червні я поставила своє ліжко до кімнати Рут, на те саме місце, де стояло її ліжко.

Театральний бар був невеличким, із задушливим, прокуреним повітрям, столи із резопалу, дерев'яні лави, круглі лампи, дзеркала на стінах, які не збільшували приміщення, а, навпаки, зменшували, перетворюючи його на хаотичний лабіринт. За дальніми столами сиділи технічні працівники, за ближніми — актори, за стойкою наливала пиво товста барменка, яка виглядала смертельно втомленою. Рут не було видно. Я сіла за єдиний вільний стіл і замовила каву та склянку вина, так і не визначившись, чого мені хочеться більше — прокинутися чи напитися. Хотілося б знати, де моя валіза. Рут могла взяти її із собою до гримерки або залишити порт'є, раптом мені стали дуже необхідні мої речі, моя книжка, мій записник, я почувала себе невпевнено, як чужа, як людина, яка не має нічого спільного з театром, але опинилася сама за цим столиком. Я подивилася на акторів, що сиділи за сусіднім столиком, і не побачила жодного, кого можна було б назвати «таким високим», нікого з поголеною налісо головою і дитячим, хоча водночас чоловічим обличчям, але тут відчинилися двері, і він зайшов досередини. Я відразу ж його впізнала. Це було двозначне впізнавання, й я аж пригнулася у першому несвідомому пориві. Виставила плечі вперед і втягнула голову, пересунула стілець, так, щоб на нього не падало світло лампи, а він пройшов повз

мене, не помітивши, і підсів до акторів, які радісно його привітали. Він сів і зняв куртку, шкіряну із хутряним коміром, взяв когось за лікоть, засміявся, я чітко чула його голос, що вирізнявся з-поміж решти голосів. Я намагалася не слухати, було б краще, якби я вперше побачила його разом із Рут, як Рауля Рут. *Ти мусиш мені сказати, що ти про нього думаєш.* Я пошукала у кишені пальта сигарети, але сигарет там не було, вони залишилися у моїй сумці у гримерці Рут, це мене роздратувало, я хотіла перевірити сама себе, свої думки, і сигарета могла б мені допомогти. Я і далі могла чути його голос і бачити його обличчя у дзеркалі, бадьоре, з виразними рисами, без окулярів, він виглядав зосередженим, близько посажені карі очі, на скронях залишки гриму. Але його профіль був негарним, тупим, самовдоволенням і ординарним, випнуте вперед підборіддя, низьке чоло. Він справді був дуже високим, його тіло виглядало важким і великим, масивні долоні, якими він жестикулював і почухував виголену голову. У моїх вухах дзвеніли слова Рут: «Не знаю, як сказати, можливо, його тіло виглядає трохи асоціально». Тепер я розуміла, що вона мала на увазі, але це було не так. Я втупилася в нього, мені здавалося, що я знаю про нього все і одночасно нічого. Обережно відсунулася разом зі стільцем назад, ближче до столу. Я дихала ледь чутно та неглибоко і раптом відчула себе зовсім безпорадною. Відчинилися двері, й увійшла Рут.

Зайшла і відразу ж побачила Рауля. Її погляд затримався на ньому надовго, а на обличчі з'явився цілком новий для мене вираз, потім вона обвела поглядом зал понад головами присутніх і побачила мене. Подала мені правою рукою знак, сенс якого неможливо було зрозуміти, підійшла до стойки і замовила собі пиво, вона тримала спину прямо, як людина, яка думає, ніби за нею спостерігають, але Рауль все ще не зауважив її присутності. Потім Рут підійшла до мого столу, сіла поряд, жадібно ковтнула пива, відставила склянку і сказала: «І як тобі вистава?», а потім відразу: «Ти бачила його?»

З М І С Т

Рут (Подруги).....	3
Aqua Alta	40
Холодний синій колір	63
Кохання до Арі Оскарссона.....	110
Нічого, крім привидів	146
На роздоріжжі.....	175
Сутенер	206